

LIMBURG

**VERKIEZINGSPROGRAMMA
2023-2027**

Vastgesteld op de Algemene Ledenvergadering van 7 november 2022

**VERNIEUWD
VERTROUWD
VOOR LIMBURG**

*Een kompas voor de Limburgse
samenleving*

Programmacommissie CDA Limburg

Leden: Frank van den Heuvel (voorzitter), Jos Bellen (secretaris), Jack Cox, Tessa Geelen, Marcel Hanegraaff, Gabriëlle Heine, Hielke Hertsig, Hubert Mackus, Ingrid Voncken-Janssen

Adviseurs: Harold Schroeder, Jos Teeuwen (beiden bestuur), Michael Theuns (lijsttrekker)

Oktober 2022

INHOUD

EEN WOORD VOORAF VAN ONZE LIJSTTREKKER.....	1
WAARDENGEDREVEN POLITIEK: EEN KOMPAS IN ONZEKER TIJDEN	3
HOOFDSTUK 1: RUIMTE OM TE LEVEN	5
HOOFDSTUK 2: TRANSITIE VAN HET LANDELIJK GEBIED.....	7
HOOFDSTUK 3: DE CONCURRERENDE PROVINCIE.....	11
HOOFDSTUK 4: DE VERBONDEN PROVINCIE.....	15
HOOFDSTUK 5: EEN EVENWICHTIGE VERDUURZAMING	18
HOOFDSTUK 6: SAMEN LEVEN EN SAMENREDZAAMHEID	21
HOOFDSTUK 7: DE BETROUWBARE PROVINCIE	25
SLOTWOORD: APPÈL AAN ALLE LIMBURGERS	29

EEN WOORD VOORAF VAN ONZE LIJSTTREKKER

In de jaren '50 schreef de Venlose muzikant Harry Bordon een tekst die vandaag de dag nog overal in Limburg uit volle borst wordt meegezongen:

***“Wie sjoeën ós Limburg is, begrip toch nemes,
es allein de Zuderling, dae Limburg leef is”***

Een tekst die niet alleen woorden geeft aan onze gedeelde trots als Limburgers, maar die ook een waarheid beschrijft die we in onze onderbuik aanvoelen en te vaak wordt vergeten. Namelijk dat juist wij als Limburgers met onze eigen trots, tradities en manier van samenleven het beste in staat zijn om te bepalen wat goed is *veur ós Limburg*.

Ik moest aan deze tekst denken, toen ik op 5 oktober net als veel Limburgers naar de persconferentie van Johan Remkes luisterde. Hij maakte een scherpe analyse over waar het mis gaat in Nederland. En hoewel hij andere woorden koos, klonk dezelfde melodie. Terecht merkte Remkes op dat er een culturele elite lijkt te zijn ontstaan in de Randstad die zich niet meer kan verplaatsen in inwoners van andere regio's. Maar die wel de morele, culturele en politieke lijnen voor deze regio's uit wil zetten. De kloof tussen Randstad en andere regio's is gegroeid. Het is een treffend beeld van de landelijke politiek. Bestuurders, ambtenaren en politici hebben te lang vanaf de Haagse tekentafel geprobeerd om alle aspecten van ons leven in plannen en wetten te vangen.

In een tijd waarin voor steeds meer Limburgers verworven zekerheden als een eigen huis, een fatsoenlijk inkomen en goede zorg steeds minder zeker zijn, is het aan ons om in Limburg onze eigen keuzes te maken. Om niet afhankelijk te zijn van papieren plannen uit Den Haag op basis van aannames. Maar om zelf te komen met concrete oplossingen voor de echte problemen van Limburgers. En dat betekent dat meer dan ooit deze verkiezingen niet moeten gaan over Den Haag, maar over Limburg.

Over de mooiste provincie van ons land, vol met tradities en eigenaardigheden. Als CDA Limburg willen wij het voortouw nemen met uitstippelen van een nieuwe toekomstige koers voor Limburg. En als Christendemocraat begint dat voor mij bij een specifieke kernwaarde: subsidiariteit. Simpel gezegd: de juiste taken, op het juiste niveau beleggen. Politiek die niet aan de Haagse tekentafel begint, maar aan de spreekwoordelijke keukentafel. In de ontmoetingen met de mensen om ons heen, in onze alledaagse beslommeringen. Voor mij persoonlijk is dat bij mijn voetbalclub of tijdens *Vastelaovend* in Beek. Waar mensen samenkomen en onderdeel zijn van iets groter dan het 'eigen ik'. Al die plekken waar Limburgers elke dag weer het verschil maken, en zij-aan-zij uitdagingen aangaan, waar mensen een verantwoordelijkheid op zich nemen die verder strekt dan henzelf. Dáár doen wij het voor als CDA Limburg. Wij snappen als geen ander dat de echte kracht van Limburg niet in regels of wetten te vangen is; het zit hem in het ondernemerschap, de innovatiekracht, de gemeenschapszin en 'samenredzaamheid' van al die Limburgers die hun nek durven uitsteken. Die lef tonen en ervoor zorgen dat Limburg morgen nog mooier is dan het gisteren was.

Die Limburgers verdienen een daadkrachtige, koersvast en betrouwbaar provinciaal bestuur dat de randvoorwaarden schept voor de Limburgse samenleving om te

excelleren. Er ligt een grote taak weggelegd voor ons als middenbestuur. Niet om 'afgehaakte' mensen te overtuigen om weer aan te sluiten bij de politiek, maar juist andersom; een opdracht voor de afgehaakte politiek om weer nieuwe aansluiting te vinden bij de samenleving. Beleid moet niet worden bepaald door een kleine groep mensen die hun eigen agenda doorvoeren zonder oog voor de maatschappelijke impact, maar moet worden bepaald in samenspraak met mensen en verdedigd worden met het oog op hun situatie. Kortom, de politiek moet haar ziel weer terugvinden en zich realiseren dat de politiek er voor mensen is en niet andersom.

Dat is waarschijnlijk niet de meest radicale of schokkende verkiezingsbelofte die een lijsttrekker ooit gedaan heeft. Maar het is wel een eerlijk verhaal. Een verhaal over de noodzaak van waardengedreven politiek. Van het vergroten van de nabijheid van politiek bij mensen. En bovenal het verhaal van een provincie die haar eigen keuzes maakt en eigen koers vaart.

Dat verhaal vertalen wij in dit programma naar tal van beleidsterreinen, met tal van concrete ideeën voor de toekomst van Limburg. Maar het begint bij de basis. Bij betrouwbaar bestuur, bij het bouwen aan bestaanszekerheid voor alle Limburgers. Bij het erkennen van onze verschillen, maar bovenal onze gelijkenissen.

Ik hoop dat dit programma jou raakt.

En ik kijk er naar uit om met jou in gesprek te komen over de toekomst van Limburg. Maar bovenal kijken wij er naar uit, hoe wij samen het verschil kunnen maken. Voor Limburg.

Michael Theuns

Lijsttrekker CDA Limburg

WAARDENGEDREVEN POLITIEK: EEN KOMPAS IN ONZEKERE TIJDEN

In de volgende hoofdstukken vindt u de opgaves waar Limburg voor staat. Tal van onderwerpen, van woningbouw tot infrastructuur, van economie tot sociale agenda en van stikstof tot energietransitie komen langs, steeds voorzien van concrete voorstellen. Die voorstellen zijn in samenspraak met ruim honderd mensen, ondernemingen en organisaties tot stand gekomen. Ze zijn opgeschreven met als doel de positie van Limburg te verstevigen en klaar te maken voor de toekomst. Het CDA Limburg wil resultaten behalen waar inwoners van Limburg iets aan hebben en de kiezer zich in herkent. Resultaten die Limburg ook sterker maken in de nationale en internationale context.

Maar als we iets geleerd hebben in de afgelopen jaren, dan is het dat we in een onzekere wereld leven waar de ene crisis de andere opvolgt. In de verkiezingsprogramma's van vier jaar geleden kwamen woorden zoals 'energiecrisis', 'vluchtelingenopvang' en 'pandemie' niet eens voor. Juist daarom is er noodzaak voor herkenbare en waardengedreven politiek. Omdat wij nu met zijn allen nog niet kunnen overzien welke uitdagingen de komende jaren op ons pad komen, starten we dit verkiezingsprogramma dan ook niet met concrete voorstellen, maar met een inkijk in onze ziel: in de drijfveren van het CDA Limburg.

Dit is belangrijker dan ooit, omdat veel mensen het vertrouwen in de politiek zijn verloren. Te vaak was de politiek de afgelopen jaren met zichzelf bezig en te weinig met diegene waar het om gaat: de mensen. Het CDA Limburg gaat er alles aan doen om dit vertrouwen de komende tijd terug te winnen. Te beginnen door een partij te zijn die het goede voorbeeld geeft door zelf verantwoordelijk en fatsoenlijk beleid te voeren. Een partij ook die de wereld op een toekomstbestendige manier door wil geven, zodat onze kinderen hun volle potentieel kunnen benutten. Een partij die ervoor zorgt dat we economisch robuust in de wereld blijven, maar niet ten koste van mensen en hun leefomgeving. En een partij die zich krachtig maakt voor mensen die mee willen doen in de samenleving om zo het beste uit zichzelf en hun omgeving te halen

Maar bovenal, wil het CDA Limburg een partij zijn die pal staat voor zijn principes. Normen en waarden die door eeuwen zijn gevormd en ons land, onze regio, veel voorspoed en geluk hebben gebracht. Zie dit hoofdstuk daarom als een herijking van ons moreel kompas. Een kompas waarop u kan vertrouwen als er weer een storm door Limburg waait, en een koers uitzet langs een aantal belangrijke principes:

Iedere Limburger telt

Iedere mens telt, niet om wat hij kan of bereikt heeft, maar intrinsiek: omdat die mens is. Dat is een belangrijk uitgangspunt van waaruit wij ook een eeuwenoude maar niet vanzelfsprekende gouden regel voortvloeit: behandel een ander zoals je zelf behandeld wilt worden. Deze gouden regel moet en kan weer leidend zijn in onze samenleving, economie en politiek. In een fatsoenlijke samenleving pakken mensen hun verantwoordelijkheden en behandelen zij elkaar met respect. Zo zorgen we dat alle mensen volwaardig mee kunnen doen. De gouden regel wijst echter niet alleen op rechten. In een samenleving waar ieder mens telt, zijn relaties ook per definitie wederkerig. Kort gezegd: iedereen draagt een verantwoordelijkheid die verder gaat dan het eigen 'ik'. Mensen hebben de morele plicht naar kennis en vermogen bij te dragen aan de samenleving, hun potentieel te verwezenlijken, en naar elkaar om te kijken.

Een waardengedreven economie naast een sterke samenleving

De gouden regel geldt ook voor bedrijven. Een waardevolle economie, is er één die niet alleen gedreven wordt door marktwaarden maar die ook haar maatschappelijke rol op zich neemt. Bedrijven die niet enkel met zichzelf bezig zijn, maar eveneens nadenken over hun rol in de samenleving en hoe zij zich verhouden tot hun omgeving. En medewerkers die de ruimte krijgen om naast hun werk in de samenleving actief zijn bij verenigingen of andere maatschappelijke instellingen waardoor ze een unieke bijdrage leveren die de overheid nooit zou kunnen leveren. Als CDA Limburg vinden we dat er een taak is voor de overheid om ruimte te maken voor mensen die hun nek uitsteken en initiatief nemen voor hun medemens en ruimte te geven aan bedrijven om te innoveren. Dit betekent dat ondernemingen zich sterk wortelen in hun omgeving en samen met werknemers en inwoners van de wijk, het dorp, of de stad waarin zij actief zijn oplossingen aandragen voor de leefbaarheid van de omgeving. Dit versterkt het sociale weefsel tussen mens en onderneming en zorgt voor een economie die internationaal competitief blijft, maar tegelijkertijd bijdraagt aan een sterke samenleving.

De samenleving, niet de overheid

Het CDA Limburg is terughoudend waar het overheidsbemoeyenis betreft. De overheid is er om de samenleving te versterken, en niet andersom. Maar toch; een sterke samenleving functioneert enkel goed als mensen de basisregels die er zijn naleven. En dat vergt bovenal een betrouwbare overheid die enkele duidelijke grenzen stelt, een solide financieel beleid voert en mensen zekerheid en veiligheid geeft. Hier mogen nooit concessies aan gedaan worden. De beginselen van onze rechtsstaat en de mensenrechten worden beschermd: iedereen in Limburg heeft het recht om te zijn wie hij of zij is en om te geloven wat hij of zij gelooft. Duidelijke regels en een betrouwbare – en daarmee voorspelbare – overheid zorgen ook voor een gezond ondernemersklimaat en waarborgen zo onze welvaart voor de toekomst.

De wereld behoort niet alleen aan ons toe

Het politieke debat gaat te vaak over de korte termijn. Maar in wat voor wereld willen wij over 30 jaar leven? Dit betekent dat we op een verantwoorde manier vaart moeten maken naar verduurzaming om de wereld leefbaar te houden voor onze kinderen. We zijn het echter ook aan onze kinderen verplicht een welvarend land achter te laten, met weinig lasten en een sterke economie. Het CDA Limburg kiest voor innovatie en vergroening; die kunnen en gaan samen. Concreet kan dit betekenen dat we op bepaalde vlakken wat minder snel willen gaan, omdat we het vooral goed willen doen in plaats van enkel snel. Oog voor de toekomst betekent ook dat we bij de provinciale vraagstukken kijken naar wat we over vier jaar bereikt willen hebben, wat over tien jaar en wat over dertig jaar nodig is.

Meer Limburg, minder Den Haag

Het CDA Limburg is sterk voorstander van het subsidiariteitsbeginsel. Dit betekent dat dat iets wordt georganiseerd op het niveau dat dat het beste kan: dichtbij mensen, in de samenleving, waarbij de maatschappij eerst aan zet is en dan pas de overheid. Waarbij het dorp voor de stad komt en de stad voor de regio. Daarna komen provincie, rijksoverheid en Europa. Dé manier om mensen betrokken te houden. Voor ons betekent dit ook meer Limburg. Bij de komende verkiezingen stemt u op een Limburgse partij en dit betekent dat het CDA Limburg opkomt voor de belangen van Limburg.

HOOFDSTUK 1: RUIMTE OM TE LEVEN

De opgave

In de tweede helft van de vorige eeuw leefden we in een verzorgingsstaat waarin we woningen bouwden voor grote, kinderrijke gezinnen als antwoord op een geboortegolf. De wereld van vandaag is echter een totaal andere. Vergrijzing, vereenzaming en maatschappelijke tweedeling zijn uitdagingen die – pak hem beet – zestig jaar geleden amper speelden. De maatschappij is ingrijpend veranderd. Maar het aanbod van beschikbare woningen is dat niet. Te lang is niet gebouwd voor specifieke doelgroepen. Het CDA Limburg heeft daar in de afgelopen Statenperiode al op ingezet door de gewraakte regeling te schrappen die compensatiesloop bij nieuwbouw verplichtte. Maar er is meer nodig. De gebouwde omgeving staat voor een aantal grote transities. Als Limburg staan we voor de opgave om te zorgen dat voor iedere Limburger ook de komende jaren ruimte is om in een kwalitatief aantrekkelijke woonomgeving te wonen, leven en recreëren.

Wat wij willen bereiken

Om de situatie op de woningmarkt aan te pakken is het belangrijk dat elke bestuurslaag zijn eigen verantwoordelijkheid pakt. De landelijke overheid zet de contouren uit en zorgt voor regelgeving die het makkelijk maakt snel te bouwen. De gemeentes wijzen concrete plaatsen aan en stimuleren de bouw via particuliere ondernemers en corporaties. De Provincie heeft een schakelfunctie en zorgt ervoor dat er voldoende plancapaciteit is voor gemeentes, met name aan de stads- en dorpsranden. Het CDA Limburg wil gemeentes daarom meer ruimte geven voor bebouwing en leefbaarheidsvraagstukken.

Dit betekent allereerst dat er letterlijk meer ruimte moet komen voor woningbouw. Momenteel zien we dat de Provincie Limburg gemeentes alleen maar toestaat woningen te bouwen in bestaand bebouwd gebied. Het CDA Limburg wil dat er meer ruimte komt om ook buiten dit gebied woningen te bouwen. Daarmee ontstaat er ook ruimte *binnen* bestaand bebouwd gebied om te verdunnen, te 'ontstenen' en te vergroenen. Dat is niet alleen goed voor mensen, maar ook voor opgaven op het gebied van klimaatadaptatie en biodiversiteit.

Daarnaast zien we dat veel woningbouwprojecten momenteel vastlopen op bestemmingsplan- en vergunningsprocedures bij gemeentes. Veel gemeentes kampen met een tekort aan personele kracht op dit vlak, wat het moeilijk maakt om op tijd vergunningen af te geven. Dat zorgt voor vertraging in noodzakelijke bouwprojecten. Als CDA Limburg willen we dat de provincie gemeentes helpt met het verlichten van deze werkvoorraad door projectgerichte ondersteuning met een speciaal team, een Woonbrigade.

Als CDA Limburg zien we dat er de afgelopen jaren wel gebouwd is in Limburg, maar niet voor alle doelgroepen. De bouw van met name woningen voor ouderen en jongeren in het betaalbare (of sociale) segment blijft achter. Daardoor is er geen goede doorstroming op de woningmarkt. Als CDA Limburg willen we dat de Provincie gemeentes en de markt stimuleert om meer woningbouwprojecten voor deze doelgroepen te ontwikkelen. Bijvoorbeeld op plekken waar nu nog (winkel)leegstand is. Bestaande provinciale stimuleringsregelingen, zoals de subsidie *Kwaliteit Limburgse Centra*, moeten nog effectiever worden ingericht ten behoeve van meer woningen voor starters en senioren.

Limburg heeft een rijk verleden. Veel historische monumenten en ander erfgoed vertellen het verhaal waar wij als Limburgers vandaan komen en hoe onze cultuur zich ontwikkeld heeft. Het kerkelijk erfgoed speelt hierin een bijzondere rol. Als CDA Limburg willen we dit erfgoed actief behouden en zorgen dat de verhalen die zij vertellen ook bij een nieuwe generatie Limburg bekend raken. Tenslotte wil het CDA Limburg dat de provincie gemeenten gaat stimuleren om sneller herbestemming van beeldbepalende en monumentale panden mogelijk te maken om met behoud van het karakter van deze gebouwen een nieuwe economische drager te vinden waaronder met name woningen

Met Zuid-Limburg en De Peel heeft Limburg twee zogenoemde NOVEX-gebieden. Dit betreft gebiedsontwikkelingen waarin nationale opgaven dusdanig stapelen dat een gebiedsgerichte ordening en prioritering noodzakelijk is. Als CDA Limburg willen we dat deze processen leiden tot een concrete Uitvoeringsagenda voor deze twee gebieden.

Hoe wij dat willen doen

Om bovenstaande te realiseren heeft het CDA Limburg een aantal concrete actiepunten:

1. De Provincie moet soepeler omgaan met het toestaan van woningbouw buiten de bestaande bebouwde contouren. En zo ook meer ruimte creëren voor groen in de bestaande wijken. Nieuwe woningen of woonvormen voor jongeren, ouderen, internationale werknemers en andere woonurgente.
2. Er moet een provinciale *Woonbrigade* komen; een 'A-team' van planologen en vergunningverleners dat gemeenten met gerichte interventies helpt om hun werkvoorraad bestemmingsplannen en vergunningen weg te werken.
3. Als vervolg op de regeling Kwaliteit Limburgse Centra moet er een nieuwe regeling komen waarmee nóg meer projecten voor betaalbare/sociale woningen voor starters en ouderen worden gestimuleerd.
4. Als CDA Limburg willen we dat er ook in de nieuwe periode stimuleringsmiddelen worden uitgetrokken voor de restauratie en het behoud van lokaal, regionaal, kerkelijk en ander erfgoed.
5. In de NOVEX-gebieden Zuid-Limburg en De Peel moet gekomen worden tot gedragen Uitvoeringsagenda's die de Provincie ondersteunt.
6. Als CDA Limburg willen we dat de Provincie alle Limburgse regio's, die samen komen tot een regiodeal, met inzet en cofinanciering ondersteunt.

HOOFDSTUK 2: TRANSITIE VAN HET LANDELIJK GEBIED

De opgave

Het Limburgse landschap is van onschatbare waarde. Het is het landschap waar Limburgers in hun vrije tijd kunnen ontspannen. Maar ook het landschap waar mensen werken en dat zorgt voor banen en inkomsten. Voor de agrarische sector die een groot deel van het Limburgse landschap beheert, maar ook voor de toeristische sector die het Limburgse landschap als bijzonder & warmbinnen en buiten Nederland kan promoten. Datzelfde landelijk gebied staat echter ook voor enorme opgaven. Het is de plek waar opgaven op het gebied van landbouw, natuur, stikstof, water, energie en leefbaarheid samenkomen. We staan aan de vooravond van de grootste verbouwing van de vierkante meters van Nederland sinds de Tweede Wereldoorlog. En op deze meters wonen ook mensen en staan bedrijven. Als Limburg staan we voor de opgave om die transitie in goede banen te leiden en te zorgen dat na afloop nog steeds een Limburgs landschap is waar het goed wonen, werken en recreëren is.

Wat wij willen bereiken

Het CDA Limburg vindt een levensvatbare land- en tuinbouwsector onmisbaar voor de toekomst van het landelijk gebied. De Limburgse land- en tuinbouw behoort tot de absolute top van de wereld en heeft in belangrijke mate bijgedragen aan de welvaartsgroei in onze regio; en daarbuiten. De sector heeft zichzelf de afgelopen decennia verscheidene malen opnieuw uitgevonden en zal dat de komende decennia blijven doen. Daarvoor hebben deze ondernemers echter twee zaken nodig: tijd en een betrouwbare overheid als partner. Alleen daarmee kunnen ondernemers investeren in hun eigen toekomst en daarmee in die van Limburg en haar landschap. En alleen zo is er toekomst voor jonge agrarische ondernemers in Limburg.

Het behouden van een sterke land- en tuinbouw sector in Limburg is door de wereldvoedselproblematiek alleen maar relevanter geworden. De Brightlands Campus Greenport Venlo moet een belangrijkere rol blijven spelen in de ontwikkeling van een toekomstbestendige land- en tuinbouw. Bijvoorbeeld door onderzoek naar nieuwe verdienmodellen, duurzamere productie, circulaire landbouw, en de reductie van emissies. De Gezondste Regio is hiervan een goed voorbeeld wat blijvende ondersteuning verdient. Daarbij is de verbinding met andere campussen zoals Brainport Eindhoven, Wageningen University en Agropolis in Kinrooi van belang. Van een nog groter belang voor Noord-Limburg is het feit dat de universiteiten van Nijmegen en Maastricht een samenwerkingsovereenkomst hebben getekend van waaruit verschillende opleidingen hier moeten landen. Het CDA Limburg ziet de provincie als onmisbare schakel in de ontwikkeling in deze regio, het aanjagen van innovatie en het verminderen van de regeldruk. Binnen de landbouwsector zijn er genoeg pilots, maar er is te weinig samenhang die sturing geeft aan de strategische ligging van gronden. Hierbij moet meer coördinatie komen in samenspraak met de strategie van de lokale overheden en het Waterschap. De provincie kan het voortouw nemen bij de plannen, die vervolgens een horizon moeten hebben van dertig jaar. Dergelijke projecten vragen een transitie van een generatie, hetgeen beter werkt dan steeds geforceerd binnen vijf jaar iets proberen te bereiken.

Maar er is meer in het landelijk gebied dan alleen maar land- en tuinbouw. Zo heeft Limburg de prachtigste natuur, waar mensen allereerst van kunnen genieten. Als men in

een gezonde, sociale en levendige omgeving woont is het leven beter. Limburg is wat dat betreft uniek in Nederland. In vergelijking met de Randstad vindt men hier prachtige natuur en een gemoedelijke sfeer. De vraag is hoe we onze provincie aantrekkelijk houden voor de toekomst en tegelijkertijd ook de biodiversiteit verbeteren. Als CDA Limburg willen we daarom allereerst inzetten op *betere* natuur in plaats van *meer* natuur. CDA Limburg wil specifiek veehouderij en grasland in het Heuvelland behouden ten behoeve van het karakteristieke landschap vanwege de esthetiek, leefbaarheid, toerisme, erosiebestrijding en agro-economische activiteiten. En voor wat betreft het beheer, heeft de agrarische sector wat ons betreft een onmisbare rol. Het CDA Limburg wil daarom toe naar agrarisch natuurbeheer en natuurinclusieve landbouw als een serieus verdienmodel voor ondernemers.

Ook water is een nadrukkelijk onderdeel van het landelijk gebied. Klimaatverandering heeft ook in Limburg effect op waterkwantiteit. De overstromingen, de toenemende hoosbuien en de droogteperiodes van het afgelopen jaar getuigen daarvan. Onze leefomgeving is hier nog onvoldoende aangepast op deze nieuwe situatie. De Provincie Limburg heeft samen met het Waterschap een belangrijke rol om onze leefomgeving bestand te maken tegen de klimaatverandering en we zetten ons sterk in om deze plannen zo snel mogelijk te implementeren. Maar de overheid kan dit niet alleen. Iedereen zal mee moeten doen. Met kleine maatregelen kan ieder huishouden al zorgen dat de straat minder snel onder water loopt. Bijvoorbeeld door minder tegels en meer groen in de tuin, waardoor regenwater beter in de bodem kan worden opgenomen. Het CDA Limburg is voor een realistische hoogwaterbescherming langs de Maas. We moeten naar een dynamisch watersysteem, met buffers en overloopgebieden, voor droge en natte tijden, waarbij het landelijke gebied een vooraanstaande rol krijgt. Dijkverleggingen waarbij woningen buitendijks komen te liggen, moeten zoveel mogelijk worden vermeden. Maatregelen die je stroomopwaarts neemt, hebben ook effect op de gebieden die stroomafwaarts liggen en andersom. Daarom is een integrale benadering van bescherming langs het hele stroomgebied van de Maas van belang. Limburg moet hierin samenwerken met de aanliggende regio's in Nederland, België en Duitsland. De provincie kan en moet hier samenwerken met gemeenten, waterschappen en drinkwaterbedrijven. En met de buurprovincies in Nederland, België en Duitsland.

Daarnaast zal in de komende periode waterkwaliteit een belangrijk thema worden. Het CDA Limburg vreest dat Nederland met de huidige Kaderrichtlijn Water in 2027 in eenzelfde juridische crisis belandt als in 2019 na het vallen van de landelijke stikstofaanpak. Als CDA Limburg zijn we voor het verbeteren van de Limburgse waterkwaliteit, maar willen we dat – net als in het stikstofdossier – niet dogmatisch moet worden omgegaan met jaartallen en dat niemand aan onmogelijke doelstellingen kan worden gehouden.

De aanpak waar veel van de bovengenoemde thema's in samenkomen is de gebiedsgerichte aanpak van het landelijk gebied. De eenzijdige wijze waarop de Rijksoverheid de opgave rondom stikstof tot op heden heeft aangepakt is volgens het CDA Limburg dan ook volstrekt onvoldoende, met desastreuze gevolgen voor de gehele Limburgse economie. De stikstofaanpak van de Provincie moet daarom allereerst uitgaan van emissies in plaats van gemodelleerde deposities. In lijn met het advies van Remkes moet er zo snel mogelijk gewerkt worden aan een juridisch alternatief voor de Kritische Depositiewaarde (KDW), zodat deze uit de wet kan. En “niemand kan aan het

onmogelijke worden gehouden”, zo zegt ook Remkes. Limburg kent een aantal gebieden waar de Europese doelstellingen zoals die nu gelden nooit gehaald kunnen worden, zelfs niet wanneer we alle activiteiten van burgers en bedrijven uit Limburg verwijderen. We willen daarom tempo maken waar het kan, maar zijn ook niet dogmatisch over jaartallen waar dat onhaalbaar is. *Festina Lente*, haast je langzaam, zeiden de Romeinen. Boeren en grond denken eerder in decennia dan in jaren. Met realisme en ampatie.

In Limburg hebben we al keer op keer bewezen dat het anders kan. Zo heeft Limburg - samen met Noord-Brabant - al meer dan 10 jaar de strengste ammoniaknormen van Nederland die een tijdpad kennen dat ondernemers in staat stelt hierop te anticiperen en te investeren. Onze ondernemers hebben keer op keer bewezen niet weg te lopen voor maatschappelijke opgaven. Maar zien zich door alle juridische en bestuurlijke onzekerheden nu gedwongen om ontwikkelingen stop te zetten. Als CDA Limburg willen we daarom zo snel mogelijk samen met de Limburgse stikstofpartners komen tot gebiedsplannen en weer beweging krijgen in ontwikkelingen, innovaties en emissiereducties. Wij willen dat de Provincie zich richt op het bieden van een realistisch perspectief met innovatiemogelijkheden aan bedrijven die willen blijven, omdat een aanzienlijk deel van de Limburgse agrarische bedrijven op natuurlijke wijze zal stoppen in het komende decennium. Daarbij willen we samen met gebiedspartijen komen tot harde afspraken voor emissiereductie op gebiedsniveau. Van die winst moet de natuur profiteren én moeten ontwikkelingen weer mogelijk worden gemaakt.

Hoe wij dat willen doen

Om bovenstaande te realiseren heeft het CDA Limburg een aantal concrete actiepunten:

1. Het CDA Limburg wil dat de Provincie ook in de komende periode de agrarische sector financieel blijft ondersteunen met regelingen voor innovatie, het stimuleren van korte ketens en regelingen voor jonge agrariërs.
2. Wij willen dat de Provincie zo snel mogelijk start met het maken van afspraken met gebiedspartners over emissiereductie op gebiedsniveau. Het zwaartepunt bij die aanpak moet liggen bij het bieden van perspectief voor de 'blijvers'. En daarbij geldt: afspraak is afspraak. Op basis van die afspraken moet de Provincie met snelheid en doortastend te werk gaan.
3. In Limburg hebben zich meer dan 40 bedrijven gemeld die vrijwillig uitgekocht willen worden. Wat het CDA Limburg betreft wordt zo snel mogelijk uitgezocht of en hoe deze bedrijven bij kunnen dragen aan de gewenste emissiereducties op gebiedsniveau. Het CDA Limburg werkt niet mee aan gedwongen uitkoop / onteigening van agrarische ondernemers om stikstofdoelen te realiseren.
4. Bij de landelijke aanpak van piekbelasters is het uitgangspunt dat hierbij niet alleen agrarische bedrijven in ogenschouw worden genomen, maar ook bedrijven en uitstoters in andere sectoren.
5. Het CDA Limburg is tegen zonering omdat deze in een gebied met veel versnipperde natuurgebieden (zoals in Zuid-Limburg, maar ook op andere plekken) desastreus uit kan pakken en juist kan zorgen voor een kaalslag op plekken waar dat absoluut niet gewenst is.
6. Het CDA Limburg steunt de oproep van Remkes voor een nationaal innovatieprogramma voor de agrarische sector, omdat innovatie een onmisbaar deel van de oplossing is. Het CDA Limburg wil dat de Provincie zelf ook financiële middelen voor innovatie uittrekt.

7. PAS-melders, interimers en andere knelgevallen wachten nu al veel te lang op een legalisatie van de situatie die is ontstaan door falend overheidshandelen. Wat het CDA Limburg betreft krijgen deze bedrijven absolute topprioriteit voor vergunningverlening.
8. Het CDA Limburg wil (collectieven voor) agrarisch natuurbeheer financieel blijven ondersteunen.
9. Het CDA Limburg wil dat soepel wordt omgegaan met vergunningen voor maatregelen die de beschikbaarheid van water in droge tijden kunnen verbeteren, zoals bijvoorbeeld de aanleg van waterbassins.
10. Het CDA Limburg wil dat de Provincie richting 2027 bij het Rijk en Europa pleit voor een realistische en niet-dogmatische aanpak op het gebied van waterkwaliteit.
11. Het CDA Limburg wil meer mogelijkheden scheppen voor mestverwerking,

HOOFDSTUK 3: DE CONCURRERENDE PROVINCIE

De opgave

De afgelopen jaren draaide de Limburgse economie goed. Veel bedrijven zijn hard gegroeid en steeds meer bedrijven van buiten onze provincie hebben zich hier gevestigd. Dankzij het harde werk van vele Limburgers staat onze regio economisch op de kaart. Tegelijkertijd zijn er grote zorgen over de toekomst. De coronacrisis heeft de weerbaarheid van vele bedrijven aangetast en de energiecrisis bedreigt het voortbestaan van vele ondernemingen in Limburg. De arbeidsmarkt verandert ingrijpend en in hoog tempo. In Limburg is een groot tekort aan arbeidskrachten, in vrijwel alle sectoren, terwijl er door de oplopende vergrijzing steeds minder mensen beschikbaar zullen komen voor de arbeidsmarkt. Zo zien we dat we de economie en ondernemingen willen versterken, maar zien we eveneens de knelpunten. Tegelijkertijd maken ontwikkelingen als digitalisering en robotisering het moeilijk om te voorspellen hoe de arbeidsmarkt er over tien jaar uit ziet. De opgave voor de komende jaren is wat het CDA Limburg betreft daarom om onze economische infrastructuur te versterken, zodat de concurrentiepositie van Limburgse bedrijven verbetert en Limburgers aan het werk kunnen blijven in een passende baan.

Wat wij willen bereiken

Het CDA Limburg zet zich daarom in voor een robuuste economische infrastructuur. Juist door de snel veranderende arbeidsmarkt moeten ondernemingen mogelijkheden krijgen om snel mee te innoveren. Meer dan ooit is het daarom van belang dat werknemers zich blijven ontwikkelen en breed inzetbaar zijn. Om dit te verwezenlijken wil het CDA Limburg een lange termijn plan voor de Limburgse arbeidsmarkt. De provincie neemt als aanjager het voortouw om in samenspraak met gemeentes, ondernemingen en onderwijs- en kennisinstellingen dit plan op te stellen. Dit om te zorgen dat Limburg ook in de toekomst een robuuste en competitieve economie blijft waarbij we er in slagen om ook dan vacatures te vullen. Daarbij willen we starten met het activeren van mensen die nu (voor een deel) aan de kant staan, het omscholen van werknemers en het aanjagen van technologische ontwikkelingen. Als we dit goed voor elkaar hebben moet volgens het CDA Limburg gekeken worden naar gerichte arbeidsmigratie in cruciale sectoren voor onze regio. Denk hierbij aan de logistiek, landbouw, en in de maakindustrie die zonder deze arbeidsmigranten niet tot nauwelijks kunnen overleven. Het CDA Limburg vindt het wel van belang dat werkgevers meer aandacht besteden aan de effecten van arbeidsmigratie op de sociale samenhang in hun directe omgeving.

Het midden- en kleinbedrijf (MBK) is de absolute motor van de Limburgse economie. Het CDA Limburg wil het MKB meer faciliteren en ondersteunen. Vele MKB'ers hebben het zwaar door de hoge energieprijzen en het CDA Limburg wil goed in kaart brengen wat de gevolgen zijn en wat ze nodig hebben. Het kan niet zo zijn dat de bakkers en slaggers massaal omvallen, terwijl ze vaak nog de enige winkels zijn in een gemeente. Kleine ondernemers hebben vaak ook geen tijd om zich te verdiepen in allerlei regels en procedures van de overheid. Als ze willen uitbreiden, een vergunning nodig hebben of een lening willen afsluiten, zijn ze gebaat bij makkelijke en snelle procedures. Regionale ondernemersloketten helpen MKB'ers door ze de weg te wijzen, te ontzorgen en het proces te versnellen. Verder, via het MKB-leningenfonds en het LIOF kunnen MKB'ers die willen starten, uitbreiden of innoveren een aantrekkelijke financiering aangaan. Deze en soortgelijke initiatieven blijft het CDA Limburg steunen en waar nodig versterken.

De Limburgse economie is nauw verbonden met onze buurlanden. Dat betekent dat Limburgse bedrijven hun producten en diensten kunnen verkopen en personeel kunnen werven in België en Duitsland. Anderzijds kunnen Limburgse werkzoekenden ook een baan vinden bij Belgische en Duitse bedrijven. Toch is dat geen makkelijke stap om te zetten. Dat ligt aan verschillen in taal en in regelgeving over belastingen, pensioen en sociale zekerheid. Vaak weerhoudt dit mensen om over de grens te gaan werken, terwijl wij deze mensen hard nodig hebben. Daarom moet de Provincie uitwisselingen en stageplekken voor studenten in de Euregio blijven stimuleren en moet er meer aandacht komen voor de buurtalen Duits en Frans. De Provincie moet verder de samenwerking tussen euregionale kennisinstellingen stimuleren. En waar nodig en mogelijk is het van belang dat de provincie afstemt met buurlanden waar hobbels liggen voor de internationale arbeidsmarkt, opdat deze worden weggenomen. Bovendien moet de internationale infrastructuur verbeteren zodat mensen zich makkelijker van en naar hun werk kunnen verplaatsen. Tenslotte, moet de bureaucratie verminderd worden zodat de stap naar Limburg makkelijker gezet wordt.

Internationaal onderzoek is glashelder: innovatie is de bron van economische vooruitgang. Het CDA Limburg wil van Limburg daarom dé innovatieprovincie van Nederland maken. Dit betekent meer kennis ontwikkelen in kunstmatige intelligentie, big data en block chain technologie. Ze bieden kansen om ondernemerschap en dienstverlening radicaal te veranderen en te verbeteren. De Smart Services Campus in Heerlen is een ideale broedplaats voor kleine en grote ondernemers om met deze toepassingen te experimenteren en te ontwikkelen. De Limburgse overheid investeert al enkele jaren in de Brightlands Campussen: de Chemelot Campus in Sittard-Geleen, de Health Campus in Maastricht, de Greenport Campus in Venlo en de Smart Services Campus in Heerlen. Dit zijn ontmoetingsplaatsen waar bedrijven, kennisinstellingen en de overheid samenwerken aan innovaties die het leven gezonder, makkelijker en aangenamer maken. Zo ontstaan nieuwe bedrijven en banen en blijft onze economie relevant voor de toekomst. Het CDA Limburg gelooft in de toegevoegde waarde van de campussen voor onze Limburgse economie en wil hier langdurig in investeren. Om het campusbeleid nog succesvoller te maken, is het nuttig om de effectiviteit van projecten vaker te toetsen aan onafhankelijk onderzoek. Vooralsnog zijn vooral universiteiten en hogescholen betrokken, omdat innovatie vaak voortkomt uit wetenschappelijk onderzoek. Maar de campussen zijn ook relevant voor mbo'ers. Het CDA Limburg wil de ROC's daarom structureel betrekken in het campusbeleid. Tenslotte moet ook het MKB meer betrokken worden via de mogelijkheid hierin te investeren en zodanig mee te profiteren van de ontwikkelingen en innovatie op de campussen. Op deze manier worden de campussen meer geïntegreerd in de Limburgse economie en zorgen zij voor de broodnodige innovatie in onze regio.

De afgelopen periode is ook veelvuldig gesproken over grootschalige bedrijvigheid en de impact daarvan in het Limburgse landschap. Gegeven de huidige 24-uurseconomie en noodzakelijke, slimme en duurzame logistiek, zijn grootschalige logistieke locaties in Limburg onmisbaar. Niet alles kan overal, maar het is ook niet zo dat nergens niets kan. Als CDA Limburg willen we dat de Provincie hierop regie voert en locaties aanwijst waar de ontwikkeling van grootschalige locaties mogelijk blijft, zoals nabij logistieke corridors

In dit kader past ook de Einstein-Telescoop. Dit is een hypermodern meetstation onder de grond, bedoeld om zwaartekrachtgolven te detecteren. Limburg is nog volop in de race om dit prestigieuze Europese meetstation binnen te halen en we zullen hier vol op blijven inzetten. Als het meetstation uiteindelijk in Zuid-Limburg komt, levert dit namelijk directe en indirecte werkgelegenheid op en wordt Limburg nog meer op de kaart gezet als hightech regio waar de innovaties van de toekomst plaatsvinden. In samenspraak met de regio willen we deze kansen volop benutten.

De toekomst van onze economie en arbeidsmarkt begint bij goed onderwijs. De grootste uitdaging is om het onderwijs aan te laten sluiten op de vraag van werkgevers, zowel in de private als de publieke sector. Samen met het MBO-onderwijs willen we daarom kijken hoe we ervoor kunnen zorgen dat voldoende studenten opgeleid worden op gebieden waar grote tekorten zijn. Dit kan door te investeren in het behouden en uitbreiden van een brede voor iedereen toegankelijke publieke opleidingsinfrastructuur voor vakmanschap. Volgens het CDA Limburg moeten scholen, in samenspraak ook met ondernemingen, hierbij meer de ruimte krijgen zelf plannen te ontwikkelen. Zij weten vaak beter wat de tekorten in hun omgeving zijn en hoe dit op te lossen. Door scholen meer ruimte te geven worden problemen opgelost op het juiste niveau. De provincie moet hier vooral een facilitaire en aanjagende functie vervullen door het uitwisselen van ideeën en best practices tussen scholen.

Toch is dit niet voldoende. De tijd dat mensen hun hele leven bij één werkgever blijven is voorbij. Het aanpassingsvermogen van de werknemer wordt belangrijker. Een leven lang leren is een belangrijk ideaal, maar dit moet in de praktijk wel mogelijk zijn. Dat vraagt om een flexibel opleidingsaanbod. Bijscholing moet ook in de avonden of in het weekend kunnen plaatsvinden en op alle niveaus (mbo, hbo, en universiteiten); werkgever en werknemer hebben hier een rol, plicht en inspanning. De provincie kan hier het initiatief in nemen door de juiste mensen bij elkaar te brengen en initiatieven op dit gebied te ondersteunen. Maar het vraagt ook om werkgevers die bereid zijn te investeren in hun personeel.

De komende tijd hebben we veel gericht gekwalificeerd personeel nodig en het CDA wil daarom samen met de Universiteit Maastricht kijken hoe we de groeiende stroom studenten en personeel goed kunnen opvangen. Ook moedigt het CDA de samenwerking tussen universiteiten in de regio aan, zoals nu reeds succesvol gebeurt tussen het UM/Maastricht UMC+ met Radboud Universiteit en Medisch Centrum. Betere samenwerking op het gebied van onderzoek en de link naar de praktijk is een belangrijke voorwaarde voor de noodzakelijke innovatie in onze regio. De Provincie kan bij deze vraagstukken vooral een coördineerde functie spelen door te stimuleren dat scholen en universiteiten in samenspraak met het bedrijfsleven de regio versterken.

Hoe wij dat willen doen

Om bovenstaande te realiseren heeft het CDA Limburg een aantal concrete actiepunten:

1. Wij willen Limburg positioneren als dé innovatieprovincie van Nederland. Het stimuleren van innovatie moet ook de kern zijn van het Limburgs economisch beleid en de bijbehorende stimuleringsmiddelen. Om innoverende ondernemers extra in het zonnetje te zetten, introduceren wij de Limburgse Innovatieprijs.

2. Het CDA Limburg wil de economische infrastructuur blijven versterken door in te zetten op de Brightlands Campussen. Daarbij versterken we de samenwerking tussen deze campussen, bedrijven en onderwijsinstellingen als universiteiten, HBO's en ROC's.
3. Het CDA Limburg wil één provinciaal Ondernemersloket voor het MKB waardoor deze ondernemers efficiënter kunnen ondernemen.
4. Het CDA Limburg wil dat de Provincie het voortouw neemt voor een Limburgs Aanvalsplan Arbeidsmarkt.
5. Wij willen dat de Provincie de regie neemt en locaties aanwijst waar grootschalige ontwikkelingen ten behoeve van logistiek mogelijk blijven.
6. Het CDA Limburg wil bouwen aan een kwalitatief goede onderwijs infrastructuur waarbij we coalities vormen tussen onderwijs, bedrijfsleven en overheden. Het MBO onderwijs gaat hierbij een veel nadrukkelijker rol spelen.

HOOFDSTUK 4: DE VERBONDEN PROVINCIE

De opgave

Limburg is een provincie in het hart van de Euregio. Onze provincie heeft ruim drie keer meer grens met het buitenland dan met de rest van Nederland. Steden als Brussel, Antwerpen, Luik, Düsseldorf, Keulen en Aken liggen dichterbij huis dan Amsterdam. Dat biedt unieke kansen voor Limburg. Maar er zijn ook uitdagingen. Landelijke investeringen in rijksinfrastructuur zijn hier niet zo vanzelfsprekend als in de Randstad. Eveneens onze eigen projecten vragen de nodige aandacht. En ook binnen gemeenten is de bereikbaarheid van kleine kernen een uitdaging. De opgave is om Limburg in de komende jaren verbonden te houden. Over weg, water, spoor en het internet. En met zichzelf, met de rest van Nederland en met het buitenland.

Wat wij willen bereiken

Om van alle pracht te genieten in Limburg en de economische activiteit op pijl te houden moeten er belangrijke stappen worden gezet om de mobiliteit te verbeteren. Limburg kent bijvoorbeeld veel kleine dorpen, maar die zijn nu vaak slecht bereikbaar. Voor jonge mensen en voor ouderen doen zich dan knelpunten voor. Gelukkig zijn het onze inwoners die het tij keren. Zij organiseren zelf het openbaar vervoer in de vorm van wensbussen of zorgen samen voor de aanleg van glasvezel. Hier ligt ruimte voor de provincie om te faciliteren en voor de private sector om dit te exploiteren; ook zijn mengvormen mogelijk. Het CDA Limburg hecht aan de leefbaarheid in kleine kernen en steunt initiatieven die daaraan bijdragen. Het slim combineren van maatschappelijke voorzieningen en vastgoed kan een oplossing bieden. Het CDA Limburg wil dit type initiatieven ondersteunen en uitbreiden. Randvoorwaarde voor provinciale subsidie is dat dit soort initiatieven worden gedragen vanuit de inwoners zelf en een bovenlokaal karakter hebben.

Wat betreft onze wegen, moet de basis op orde zijn. De A67 tussen Venlo en Eindhoven en de A73 van Venlo naar Nijmegen zijn belangrijk voor onze logistieke bedrijven in Noord-Limburg en onze afzetmarkt in Duitsland. Op deze snelweg gebeuren regelmatig ongelukken en staan bijna dagelijks files. Dit geldt ook voor de A2 tussen Weert en Eindhoven. Verbreding van de A67 en de A2 is nodig. De komende jaren wil het CDA Limburg dat de Provincie (samen met het Rijk) blijft investeren in de verbetering van deze Rijkswegen. In dit kader past ook de aanleg van meer vrachtwagenparkeerplaatsen, zodat er voldoende ruimte is voor chauffeurs om rust te pakken en onze wegen veilig te houden. Het aanleggen en verbreden van wegen lost overigens niet alles op. Het versmallen van wegen, zoals gedaan is op de N271 tussen Bergen en Mook, kan ook een goede oplossing bieden. Het CDA Limburg vindt dat er ook oog moet zijn voor andere oplossingen. Met smart mobility maatregelen kunnen we het weggebruik op een slimme manier beïnvloeden en files voorkomen. Bijvoorbeeld met live-verkeersinformatie en –reisadvies langs de snelweg, elektrische laadpalen en overstappunten voor auto-fiets-openbaar vervoer. Mobiliteit zal zich in de toekomst steeds meer manifesteren als een dienst (deelfietsen, deelauto's, OV) in plaats van als een bezit (in de vorm van een eigen fiets of auto). De Provincie Limburg moet investeren in initiatieven waarmee dergelijke mobiliteitsdiensten verder worden ontwikkeld. Vraagstukken en opgaves omtrent mobiliteit komen ieder apart, maar vergen oplossingen die integraal en toekomstbestendig zijn. Zo ook bij de gebiedsontwikkeling rondom de internationale hoofdverbinding A76. Een internationale hoofdverbinding die niet meer up-to-date is en

waarin – indien gecombineerd met energietransitie, klimaatadaptatie, smart mobility concepten en economische projecten – de doorstromings- en veiligheidsproblemen kunnen worden opgelost. Nadrukkelijk kan en moet de provincie Limburg omtrent zulke vraagstukken de samenwerking zoeken met Brabant en Duitse overheden.

Het is ook belangrijk te beseffen dat Limburg een internationaal georiënteerde provincie is. Overal heeft onze provincie te maken met grenzen; grenzen die we juist niet als beperking zien, maar als extra mogelijkheid voor economie, werkgelegenheid & cultuur. De wegen doorkruisen buurprovincies als Brabant en Gelderland en buurlanden als Duitsland en België. Wegen, treinen, vliegveld, ondernemingen en schutterijen doen allemaal aan grensontkenning. Wij zijn daarom voorstander van het behoud van de luchthaven Maastricht Aachen Airport. Daarbij zetten wij in op een duurzame doorontwikkeling. Omwonenden verdienen bij de doorontwikkeling van de luchthaven een overheid die helpt om hinder te beperken. Wij willen geluidshinder mitigeren door het instellen van een royaal omgevingsfonds. Verder maakt Limburg onderdeel uit van de plussen van Brainport in Brabant, van de sterke economie van Noordrijn-Westfalen en van het weer opklimmend Wallonië, dat aansluit bij het Einstein-telescoop-initiatief. Om deze interprovinciale en internationale acties tot succes te laten leiden is de inzet nodig van onze politieke bestuurders en volksvertegenwoordigers. En natuurlijk van (agro)ondernemers en maatschappelijke organisaties. Uiteindelijk gaat het om persoonlijk contact. Om dit te versterken is het goed te investeren in de buurtalen: het Frans en het Duits. Limburg, Nederland, Europa is een logische lijn en versterkt vanuit het subsidiariteitsdenken. En het mooie is dat Limburg en de Limburgers profiteren van dit slimme en logische grensverkeer. En, in alle openheid, ook Nederland profiteert van onze internationale ligging. Hiermee maken we Limburg sterker over de grens. Zoals het al eeuwen het geval was en is.

Fietsen en wandelen zijn de meest gezonde en milieuvriendelijke manieren om je te verplaatsen. Het CDA Limburg pleit voor beleid om fietsers en wandelaars te faciliteren. De Provincie moet bij alle provinciale wegen die nieuw of opnieuw worden geasfalteerd zorgen voor veilige, vrij liggende fietspaden. Door recreatieve fietspaden en wandelroutes aan te leggen, ook over de landsgrenzen heen, kunnen Limburgers nog meer genieten van het Limburgse landschap.

Hoe wij dat willen doen

Om bovenstaande te realiseren heeft het CDA Limburg een aantal concrete actiepunten:

1. Wij ondersteunen bewonersinitiatieven in kleine kernen die de leefbaarheid en bereikbaarheid verbeteren, zoals de wensbussen.
2. Het CDA Limburg ondersteunt ook initiatieven die de digitale ontsluiting bevorderen. Zowel op het gebied van infra als op het gebied van gebruiksmogelijkheden van ideeën en best practices.
3. Het CDA Limburg pleit voor een realistische mobiliteitsagenda. Dat betekent dat het uitvoeren van bestaande projecten prioriteit krijgt boven het bedenken van nieuwe projecten.
4. Het op orde brengen van de basisinfrastructuur op weg (verbreding A67, A2 A76, doorstromingsmaatregelen A73), spoor (opwaardering Maaslijn) en water (aanpak binnenvaart) heeft voor het CDA Limburg absolute prioriteit.

5. Wij willen dat de Provincie bij het Rijk blijft lobbyen voor de internationale treinverbinding Luik-Maastricht-Aken, Eindhoven-Venlo-Düsseldorf, Den Haag-Eindhoven-Heerlen-Aachen en Weert-Hamont-Antwerpen.
6. Wat het CDA Limburg betreft moet de Provincie inzetten op vrijliggende fietspaden langs provinciale wegen en recreatieve fietsroutes op het platteland.
7. Langs bestaande provinciale wegen moet meer worden ingezet op 'story telling' door middel van bebording en andere kleine, makkelijk te realiseren maatregelen.
8. Het CDA Limburg wil zorgen voor een aantrekkelijke en samenhangende infrastructuur voor de recreatieve wandelaar. Bijvoorbeeld door vrij liggende wandelpaden en het vervolmaken van het wandelknooppuntennetwerk.
9. Koesteren, bevorderen en versterken van de internationale ligging van Limburg.

HOOFDSTUK 5: EEN EVENWICHTIGE VERDUURZAMING

De opgave

Inmiddels is onomstotelijk bewezen welke invloed ons gebruik van de aarde heeft. De temperatuur en de zeespiegel stijgen. Dat bleek bij uitstek tijdens de Limburgse overstromingen in de zomer van 2021, maar ook tijdens de steeds vaker voorkomende periodes van droogte in onze provincie. Als we een gezonde leefomgeving aan de volgende generaties willen doorgeven moeten we onze CO₂-uitstoot sterk verminderen en onze energieopwekking uit andere bronnen halen. En dat is niet alleen vanuit het oogpunt van het milieu belangrijk, maar ook omdat we de gevolgen voelen van de oorlog in Oekraïne en de daaruit volgende energiecrisis. We kunnen echter niet alles van vandaag op morgen veranderen. Dus moeten we realistische keuzes maken. Daarbij dienen zich grote vraagstukken aan over de haalbaarheid (technisch en ruimtelijk gezien) en betaalbaarheid (voor grote groepen van de bevolking alsook bedrijven) van deze transitie. De opgave is daarom invulling te geven aan de energietransitie door middel van een evenwichtige maatschappelijke verdeling.

Wat wij willen bereiken

Om invulling te kunnen geven aan een evenwichtige verduurzaming is het nodig dat beleid ontwikkeld wordt in een verantwoord tempo, dat past bij de forse investeringen en die voorkomen dat we de verkeerde projecten doen. Het CDA Limburg wil daarom sterk inzetten op duurzaam ondernemen en innovatie. Op deze manier gaat groen samen met de versterking van onze economie. Heel belangrijk is ook het versterken van de stroominfrastructuur zodat de stap van fossiel naar duurzaam geen onnodige vertraging oploopt zoals we in andere provincies hebben gezien. Anderzijds, kan een dusdanig grote verandering enkel als we dit samen doen. Dit betekent dat er niet enkel van bovenaf opgelegd moet worden hoe we de transitie maken, maar dat we samen met burgers, bedrijven, en deskundigen plannen bedenken die werken en draagvlak hebben in de samenleving. Het CDA Limburg wil daarom initiatieven van onderop aanmoedigen en ondersteunen. Dit willen we doen door meer subsidie te geven voor wijkgerichte private oplossingen, regels makkelijker te maken en de afhandeling van aanvragen te versnellen. Op deze manier maken we samen de transitie naar een leefbare toekomst.

De provincie heeft een belangrijke taak in de energie transitie omdat het verantwoordelijk is voor de implementatie van het landelijk beleid en de coördinatie van het beleid tussen gemeenten. We zien hierbij mogelijkheden voor de korte en lange termijn.

Voor de korte termijn (komende 4 jaar) zien we vooral behoefte aan snel resultaat en duidelijkheid. Om de verduurzaming te versnellen wil het CDA Limburg vooral ook mensen ruimte geven op het gebied van duurzame energie. Zo zijn veel van de Limburgse huizen nog onvoldoende geïsoleerd. Door in een buurt samen op te trekken kunnen veel kosten bespaard worden. Ook denken we aan het ondersteunen van vernieuwende projecten voor het gezamenlijk aanschaffen van collectieve opslag van elektriciteit in een wijk (buurtbatterijen), zonnepanelen of op een andere manier schaalvoordelen willen bereiken. Het CDA Limburg wil de vergunningsaanvragen voor dit soort projecten versnellen en subsidies beschikbaar stellen om dit type initiatieven te ondersteunen. We zien op dit moment ook dat er nog vele daken zonder zonnepanelen en dat kan beter. Dit is op de korte termijn de snelste manier om progressie te boeken en

daar is weinig publieke weerstand tegen. In samenwerking met energiecoöperaties willen we een plan ontwikkelen dat hierin voorziet. Verder heeft Limburg met Chemelot een campus waar veel innovaties plaatsvinden op het gebied van de energietransitie. Het CDA Limburg zal deze nieuwe initiatieven daar waar mogelijk ondersteunen en stimuleren. Ook nieuwe ontwikkelingen op het gebied van groen gas en waterstof, waar in de gemeente Horst al het eerste tankstation is geopend, kan op ondersteuning van het CDA Limburg rekenen. Het CDA Limburg wil verder de verduurzaming van sociale huurwoningen versnellen. Er wordt nu onnodig veel energie verspild en hoge lasten betaald door mensen die dit niet kunnen betalen. Succesvolle regelingen zoals *Duurzaam Thuis* voor huizenbezitters laten zien dat dit soort initiatieven lonen.

Op de middellange termijn (10 jaar) is een forse investering nodig in het versterken, uitbreiden en perfectioneren van elektriciteitsinfrastructuur. Zo is er bijvoorbeeld grote nood aan versterking van het 380kV net om de energie die beschikbaar komt van windmolens op de Noordzee in Limburg te kunnen gebruiken. Ook is er nog onvoldoende mogelijkheid tot opslag van stroom op dalmomenten, zodat de groene stroom die we opwekken niet optimaal ingezet kan worden; of zelfs verloren gaat. In samenwerking met kennisinstituten en energiebedrijven brengen we de knelpunten in kaart en maken we de stroomvoorziening klaar voor de toekomst. Waterstof is een belangrijke energiedrager. Ook in Limburg, in samenwerking met Chemelot, zijn er mogelijkheden om waterstofprojecten te realiseren. Wind- en zonne-energiestroom is niet altijd nodig als deze geproduceerd wordt. Opslag in waterstof biedt kansen voor provincie, industrie en huishoudens. Samenwerking met andere provincies (Brabant, Zeeland) is hier mogelijk en perspectiefvol. Juist omdat een deel van noodzakelijke infrastructuur al aanwezig is.

Voor de lange termijn (25 jaar en verder) is het belangrijk dat we kennis ontwikkelen. Het CDA Limburg wil daarom investeren in innovatieve bedrijven. Bedrijven die zich willen committeren aan innovatieve methoden maken soms nog andere keuzes omdat het risico nog te hoog is. Dit geldt met name voor het MKB. Door gedeeltelijk het risico van deze transitie op zich te nemen, en consistent en stabiel beleid te voeren, willen we de grote groep bedrijven die twijfelt over investeringen in klimaatinnovatie over de streep trekken. Het CDA Limburg vindt ook dat goed nagedacht moet worden over de relatie tussen markt en overheid in het kader van energievoorzieningen. Door het aanbod volledig aan de markt over te laten in het verleden, heeft de overheid nu onvoldoende grip op de transitie. Kernenergie zou bijvoorbeeld geen taboe moet zijn in de energietransitie wat het CDA Limburg betreft, maar dit vergt een leidende rol van de overheid. Het CDA Limburg pleit daarom voor een meer centrale rol van de overheid bij het opzetten en uitvoeren van grootschalige energieprojecten. Tenslotte wil het CDA Limburg ook meer expertise vergaren zodat het in de toekomst beter onderbouwde keuzes kan maken rondom duurzaamheidsvraagstukken. Het gaat ons hier ook om de vraag hoe duurzaamheidsbeleid invloed heeft op de samenleving. De veranderingen vragen veel van mensen, maar er wordt te weinig nagedacht wat het effect is van beleidskeuzes. Dit kan bijvoorbeeld door het oprichten van een innovatie- en expertisecentrum dat zich specifiek richt op de menselijke kant van de energietransitie. Het faciliteren van dit type onderzoek kan er voor zorgen dat we stap voor stap samen een maatschappij creëren die toekomst bestendig is en oog heeft voor de generaties die na ons komen.

Hoe wij dat willen doen

Om bovenstaande te realiseren heeft het CDA Limburg een aantal concrete actiepunten:

1. Het CDA Limburg wil het energieverbruik van Limburgse huishoudens fors reduceren door in te zetten op een Limburgs isolatieoffensief. Dit offensief wordt ingezet door een intensivering van de huidige regeling *Duurzaam Thuis* met tenminste 50 miljoen euro provinciale middelen voor de komende 4 jaar. Aan het Rijk vragen we om dit bedrag te verdubbelen en ook Europa wordt om een bijdrage gevraagd.
2. Daarnaast wil het CDA Limburg een gelijksoortig isolatieoffensief voor maatschappelijk vastgoed dat in eigendom is van niet-commerciële private partijen. Hiervoor moet in 2023 een regeling komen.
3. Het CDA Limburg wil dat de Provincie het stimuleren van (collectieve) opwekking van energie via *Duurzaam Thuis* continueert en dit uitbreidt met de stimulering collectieve opslag van energie.
4. Het CDA gelooft in ontwikkelingen op het gebied van waterstof, groen gas en geothermie en wil dan ook dat de Provincie deze innovaties stimuleert en – indien aan de orde – ook ruimhartig omgaat met vergunningverlening op dit vlak.
5. Het CDA Limburg wil minder marktwerking aan de aanbodkant van de energiemarkt en wil daarom dat de Provincie weer een leidende rol neemt bij het opzetten en uitvoeren van grootschalige energieprojecten en een adequate energie-infrastructuur.
6. Het CDA Limburg wil dat de Provincie een langetermijnvisie opstelt over de balans tussen duurzame ontwikkelingen en economische groei, die beiden nodig zijn voor onze toekomst.

HOOFDSTUK 6: SAMEN LEVEN EN SAMENREDZAAMHEID

De opgave

Het leven is goed in het Limburgse land. Nergens anders in Nederland weet men het nuttige zo goed te combineren met het aangename als in Limburg. Het is niet voor niks dat het aantal verenigingen zo groot is in Limburg. Toch zien we dat veel verenigingen het steeds moeilijker hebben. En niet alleen verenigingen. Onze samenleving wordt steeds individualistischer. Er zijn mensen die minder goed mee kunnen met alle snelle veranderingen. En ook cijfers over de gezondheid van Limburgers liggen nog altijd lager dan in de rest van Nederland. In een tijd waarin de bestaanszekerheid voor veel mensen onder druk staat en waarin scheidslijnen in de samenleving lijken toe te nemen, is de opgave te zorgen dat iedereen mee kan (blijven) doen, waarbij mensen ook primair een eigen verantwoordelijkheid hebben.

Wat wij willen bereiken

Voor het CDA Limburg is de kern dat we de jarenlange trend van individualisering willen omkeren. Te lang werden mensen onder de noemer van zelfredzaamheid teruggeworpen op zichzelf, in plaats van het terug kunnen vallen op elkaar. Voor het CDA Limburg geldt juist dat een mens pas tot zijn recht komt in relatie tot een ander. Als CDA Limburg willen we daarom dat wordt ingezet op 'samenredzaamheid': mensen moeten in staat zijn om elkaar te ondersteunen, om zo degenen te helpen die niet in staat zijn om zelf de regie te nemen.

Die samenredzaamheid via maatschappelijke initiatieven vormt voor ons dan ook het hart van de sociale agenda van de provincie Limburg voor de komende jaren. Een agenda gericht op het garanderen van bestaanszekerheid, zingeving, en talentontwikkeling voor alle Limburgers. Daarbij vinden we het belangrijk dat er in het bijzonder wordt ingezet op de strijd tegen eenzaamheid. Zeker speelt dat bij onze senioren, maar het speelt breder en dat verdient actie. Ook op provinciaal gebied. Via deze agenda steunt de provincie regionale initiatieven die zorgen voor een grotere samenhang in Limburg en kansen biedt aan mensen die zich willen inzetten voor de samenleving of bescherming geeft aan mensen die dat (tijdelijk) niet kunnen. Het CDA Limburg ziet in de uitvoering een grote rol voor de vele maatschappelijke organisaties die Limburg rijk is. Zij weten vaak beter wat nodig is voor mensen om een volwaardig bestaan op te bouwen. Iedere dag werken maatschappelijke instellingen en vrijwilligers aan een zinvolle dagbesteding voor ouderen, aan de emancipatie van lesbiennes en homoseksuelen, aan de begeleiding van nieuwkomers, of aan de participatie van gehandicapten in Limburg. Het CDA Limburg vindt dat de Provincie hun onmisbare inzet moet ondersteunen. Het CDA Limburg blijft deze agenda en organisaties steunen en verbindt deze met de maatschappelijke agenda op het gebied van cultuur en sport. Hoewel het sociaal domein - de zorg taken- vooral bij gemeenten thuishoort, zien we dat de nood hoog is. Een actieve houding in het bij elkaar brengen van gemeentes, organisaties, en instanties is daarom een rol die de Provincie nu moet spelen. Op die manier werken we samen aan een gezamenlijk doel: bestaanszekerheid voor alle Limburgers.

Speciale aandacht is nodig voor ouderen. Het is belangrijk dat ouderen zo lang mogelijk vitaal blijven: deelnemen en betrokken blijven bij de samenleving, zowel fysiek als psychisch. Eenzaamheid onder ouderen is echter een toenemend probleem. Meer dan de helft van de 75-plussers in Nederland geeft aan zich in meer of mindere mate eenzaam te

voelen. Die eenzaamheid begint vaak bij het stoppen met werken, het wegvallen van een geliefde of het niet zo gemakkelijk meer naar buiten kunnen. Ondersteuning op het gebied van digitalisering kan hier ook behulpzaam zijn. Het CDA Limburg vindt dat de Provincie Limburg hier meer moet doen en gemeentes moet aanjagen hier meer mee aan de slag te gaan. De vrijwillige maatschappelijke stage van jongeren kan onder andere hiervoor worden ingezet. Er is voldoende onderzoek gedaan naar gezondheid en er zijn genoeg platforms opgericht. Gezondheid is hier ook beleving, een positieve levenshouding. Mensen moeten dat zelf doen natuurlijk, maar in bepaalde gevallen kunnen overheden ondersteunen en stimuleren. Het is tijd voor actie vanuit een samenhangende aanpak.

Uiteraard hoort daar de ondersteuning van ons rijke Limburgse verenigingsleven bij. Nergens is dat zo sterk en zo groot als in Limburg. Maar ook hier zien we langzaam een verandering. Zo laten vrijwilligers – en specifiek jongeren – zich lastiger binden. Ze willen zich wel inzetten en verenigen, maar doen dat op andere manieren. Meer ad hoc en themagericht. Anderzijds is er zeker behoefte aan samenhang, samen activiteiten organiseren en hiervan genieten en samen sporten, ontspannen en genieten. Hoe blijven verenigingen aantrekkelijk voor de nieuwe generatie en kunnen ze zich aanpassen aan nieuwe behoeften? Op die vraag moeten onze Limburgse muziekverenigingen, schutterijen en sportclubs een antwoord gaan vinden. Hoewel de gemeenten het eerste aanspreekpunt zijn voor verenigingen, zien we een belangrijke rol weggelegd voor de Provincie om in het verenigingsbeleid een coördinerende en ondersteunende rol te spelen. De ondersteuningsorganisaties *Huis voor de Kunsten* en *Limburg Sport* zijn hiervoor de belangrijkste organisaties en deze zullen we blijven ondersteunen.

Het CDA Limburg wil daarom ook de typische Limburgse cultuur versterken. Want juist die eigenheid aan Limburgse tradities en de hier nog sterker aanwezige gemeenschapszin is iets wat ons bindt en we moeten koesteren. Die cultuur komt ook tot uiting in de vele streektaalen, waarmee Limburgers zich op een unieke wijze kunnen uitdrukken. Het CDA Limburg is trots op deze tradities en wil zich sterk maken de Limburgse cultuur te versterken. Hierbij wil het ruimhartig initiatieven blijven ondersteunen die zich dit doel stellen.

Het CDA Limburg vindt ook dat iedere Limburger moet kunnen meedoen aan cultuur en sport. Het moet niet uitmaken of je uit een arm of een rijk gezin komt: alle kinderen moeten de kans krijgen om bijvoorbeeld dansles te volgen of te sporten bij een voetbalclub. Het *Jeugdfonds Cultuur en Sport* en *Stichting Leergeld* betalen de contributie of het lesgeld voor kinderen uit gezinnen met weinig geld. De Provincie moet deze fondsen blijven ondersteunen. Daarnaast zien we dat er bepaalde doelgroepen zijn die minder vanzelfsprekend in aanraking komen met of deelnemen aan cultuur. De Provincie moet initiatieven ondersteunen die deze groepen in contact brengen met cultuur. Denk hierbij aan festivals die ook een gratis aanbod hebben. Het kan ook gaan om het waarborgen van sport of culturele voorzieningen voor een regio, waarbij de kosten moeilijk te dragen zijn voor individuele gemeentes maar er wel grote behoefte aan is in de bredere regio.

Een gezond leven is een goed leven. Cijfers over de gezondheid van Limburgers liggen echter nog altijd lager dan in de rest van Nederland. De belangrijkste inzet is wat het CDA Limburg betreft preventie. Hierin spelen gezonde voeding, voldoende beweging en een

zinnig bestaan een belangrijke rol. Met een preventieve aanpak voorkomen we dat fysieke en mentale gezondheidsproblemen uit de hand lopen, met alle hoge kosten voor langdurige zorg van dien. Gezondheidsverschillen manifesteren zich echter al op het moment van geboorte. We zien dat kinderen die in arme wijken ter wereld komen, bij de geboorte al ongezonder zijn. Het CDA Limburg vindt dat elk kind een zo gezond en kansrijk mogelijke start in het leven verdient. De gezondheidsachterstand in Limburg concentreert zich met name in Zuid Limburg. Om deze achterstanden aan te pakken moeten we langjarig investeren. Daarmee kiest het CDA Limburg voor maximaal investeren in onze kinderen en jeugd. Zij zijn onze toekomst en bovendien de opvoeders van morgen. Dat doen we door maximaal in te zetten op Kansrijke Start, G=Trendbreuk en de Gezonde Basisschool van de Toekomst. Daarin wil de provincie meer dan nu in de coördinerende rol zitten. Verder moet er meer ondersteuning komen voor mantelzorgers. Dankzij de persoonlijke aandacht van familie, vrienden en burens helpen we mensen met een tijdelijke of chronische zorgbehoefte de dag door. Door de vergrijzing zijn er steeds meer ouderen die zorg nodig hebben. Tegelijkertijd hebben mantelzorgers vaak nog een baan en een gezin. Het risico bestaat dat de mantelzorger zelf overbelast raakt en ziek wordt. Daarom is het zo belangrijk dat, wanneer de zorgbehoefte te zwaar wordt, op tijd professionele hulpverlening wordt ingeschakeld.

Ook sporten is gezond, leuk en werkt verbindend. Sporten is een geweldige manier om mensen met elkaar in contact en in beweging te brengen en talenten te ontdekken en ontwikkelen. Voor kinderen en jeugd is buiten spelen en bewegen bijzonder van belang. Daarnaast is een basisinfrastructuur van regionale sportaccommodaties belangrijk. De Provincie moet daarom initiatieven voor Regionale Trainingscentra (RTC), Nationale trainingscentra (NTC) en Veilig Wielromgevingen (VWO) ondersteunen die voldoen aan een regionale behoefte van sporters en sportclubs. Sinds 2016 werkt de Provincie Limburg met zogenaamde sporttakplatforms. In deze platforms komt een vertegenwoordiging van alle Limburgse sportverenigingen en sportorganisaties van een bepaalde sport bij elkaar om samen een jaarplan op te stellen. In dit jaarplan bepalen zij zelf hun prioriteiten op het gebied van evenementen, talentontwikkeling en accommodaties. De Provincie subsidieert vervolgens dit jaarplan. Het CDA Limburg juicht deze werkwijze toe, want zo bepalen niet de politici of ambtenaren waar het geld naar toe moet, maar de sporters zelf. Zo zijn er al platforms voor wielrennen, paardensport, handbal, triatlon en atletiek en running. De organisatie Limburg Sport heeft een belangrijke taak om de sporttakplatforms te ondersteunen.

Hoe wij dat willen doen

Om bovenstaande te realiseren heeft het CDA Limburg een aantal concrete actiepunten:

1. Het CDA Limburg wil dat de Provincie samen met gemeenten een Actieplan Vrijwilligers gaat maken waarmee mensen worden gestimuleerd om door middel van een vrijwilligers- of bestuursfunctie deel te nemen aan de maatschappij.
2. Het CDA Limburg wil dat de Provincie de stimuleringsregeling voor culturele en sportevenementen met een bovenlokale uitstraling continueert.
3. Het CDA Limburg wil een provinciale sociale agenda die gericht is op het bevorderen van samenredzaamheid van mensen, zoals door het stimuleren van gemeenschapsinitiatieven die gericht zijn op participatie en zorg voor elkaar.
4. Via Burgerkracht Limburg moet er aandacht blijven voor de onmisbare inbreng van mantelzorgers.

5. Het CDA Limburg wil dat de provincie maatschappelijke koepelorganisaties blijft ondersteunen.
6. Het CDA Limburg wil dat de Provincie samen met maatschappelijke organisaties en scholen zorgt dat jongeren de kans krijgen voor een maatschappelijke stage op vrijwillige basis.
7. Het CDA Limburg koestert en waardeert de Limburgse identiteit en ondersteunt initiatieven in deze. Het gaat daarbij onder andere om HaFaBra, schutterijwezen, carnaval, enzovoorts.
8. Om de Limburgse cultuur te versterken, doen wij de volgende voorstellen:
9. Basisscholen worden aangemoedigd incidenteel “Limburgse les” te geven, waarin onze taal, cultuur en tradities centraal staan. Waar nodig kunnen lespakketten aangeleverd worden.

HOOFDSTUK 7: DE BETROUWBARE PROVINCIE

De opgave

Het vertrouwen in politiek en bestuur heeft de afgelopen jaren een flinke deuk opgelopen. Landelijk, maar zeker ook in Limburg. Als CDA Limburg moeten wij daarin ook naar onszelf kijken. Te vaak waren wij en andere politici te veel met onszelf bezig in plaats van de problemen in de samenleving op te lossen en de provincie voor te bereiden op de toekomst. Mede hierdoor voelt een grote groep mensen zich niet langer gehoord door de overheid. Dit kan en moet anders. We leven in een land van vele gezichten, meningen, en opvattingen. Niet iedereen hoeft het met elkaar eens te zijn, maar het is cruciaal dat we wel naar elkaar blijven luisteren. Dit begint wat ons betreft bij de overheid. De opgave is daarom om als overheid weer aansluiting te vinden bij de maatschappij en op een betrouwbare manier perspectief te bieden aan mensen en bedrijven die bezig zijn met de toekomst van hun gezin, hun dorp, hun stad of hun bedrijf.

Wat wij willen bereiken

Als CDA Limburg willen we meer waardengedreven politiek gaan bedrijven. Niet elkaar vliegen afvangen en het eigen gelijk zoeken in het ongelijk van de ander, maar samen oplossingen bedenken en tot compromissen komen. De kernwaarden zoals we die in het begin hebben geformuleerd zijn hierbij onze leidraad. Dit betekent dat het CDA Limburg zich in debatten hard maakt voor mensen die bereid zijn mee te doen in de samenleving, hard werken, en fatsoenlijk gedrag voorstaan. Wij staan ook voor mensen die moeite hebben met de grote veranderingen in de samenleving en zich niet herkennen in de snelle sociale en maatschappelijke veranderingen. Voor de mensen die zoekend zijn naar zekerheid, houvast en overzicht. Het CDA Limburg is trots op wat Nederland en Limburg heeft bereikt over de afgelopen decennia en wil de normen en waarden die hieraan ten grondslag liggen doorgeven aan de volgende generatie. Het CDA Limburg ziet mensen verder als regisseur van hun eigen leven en de overheid moet hen de ruimte geven zich te ontplooiën. Wij geloven dat innovatie en ondernemerschap, ingebed in een maatschappelijke context, de beste manier zijn om onze welvaart en ons welzijn in stand te houden. De overheid zorgt ervoor dat de omstandigheden zo ideaal mogelijk zijn zodat we een moderne economie blijven waar ruimte is voor iedereen. De overheid als facilitator, coördinator, kwaliteitsbewaker en aanjager; maar niet als alom aanwezige speler die privaat en maatschappelijk initiatief wegduwt. Maar, het CDA Limburg is ook een partij die mensen wil aanspreken op hun verantwoordelijkheden. Niemand is enkel voor zichzelf op aarde. Men heeft de verantwoordelijkheid zich te bekommeren om de mensen om zich heen en de wereld beter achter te laten dan die nu is. Dit betreft een gezonde en duurzame omgeving, een sterke samenleving, en een competitieve economie. Dit geldt niet alleen voor mensen, maar ook zeker voor bedrijven. Het CDA Limburg verwacht dat ook zij zich inzetten voor de omgeving en nadenken over hun rol in het creëren van een betere toekomst. Dit is waar het CDA Limburg de komende jaren voor zal staan en waar u ons op kunt aanspreken. Dit zijn ook de normen en waarden die we in de politieke arena gaan verdedigen: op de inhoud, niet op de persoon of partij.

Een tweede manier om het vertrouwen terug te winnen is door beter uit te leggen hoe beslissingen zijn genomen. Mensen in Nederland begrijpen heel goed dat er soms compromissen gesloten moeten worden. Zo is ons politieke systeem georganiseerd. Wat mensen vooral willen weten is hoe de afweging is gemaakt en waarom bepaalde belangen zwaarder wegen dan anderen. Dit betekent meer transparantie omtrent

besluitvorming en meer verantwoording achteraf. Concreet willen we daarom onderzoeken hoe we de besluitvorming meer transparant kunnen maken zodat duidelijk is welke belangen er spelen op specifieke onderwerpen. Zonder te belanden in nodeloze bureaucratie. Verder willen we dat er een sterkere motivering bij regelgeving komt waarin duidelijk uit gelegd wordt hoe belangen gewogen zijn in de besluitvorming. Het CDA Limburg gelooft dat door een goede een eerlijke instroom van ideeën de besluitvorming een breder draagvlak zal hebben.

Een derde manier om het vertrouwen van de burger terug te winnen is door betere resultaten te boeken. Uiteindelijk is de politiek ervoor het leven van mensen beter te maken door goed beleid. Hier gaat het echter vaak mis omdat er te weinig aandacht is voor de implementatie van beleidsvoornemens. Te vaak is men bij de implementatie aan het kijken naar wat er niet kan, in plaats van bezig met te zijn met het uiteindelijke doel: het behalen van resultaten. Het CDA Limburg maakt er een grote prioriteit van om dit te verbeteren en zal een onderzoek initiëren naar de grootste knelpunten omtrent beleidsimplementatie om dit vervolgens te verbeteren. Dit kan betekenen dat de vooruitgang van geïnitieerd beleid beter gemonitord gaat worden, dat onnodige regels worden geschrapt, dat de bureaucratie wordt verminderd, of dat de beleidsuitvoering wordt veranderd. Het CDA Limburg gelooft dat als beleid deugt en effectief is, het vertrouwen van mensen in de politiek en overheid zich ook weer zal herstellen.

Ook wil het CDA Limburg minder regels voor burgers en bedrijven en meer maatwerk. Limburg is zeer divers en niet elke regio vraagt dezelfde ondersteuning of heeft dezelfde regelgeving nodig. Noord-Limburg is bijvoorbeeld sterk in land- en tuinbouw en logistiek en heeft dus behoefte aan investering in infrastructuur en landbouwinnovatie, het aanjagen van samenwerking met kenniscentra in Eindhoven, Nijmegen, en in Duitsland, en het durven uitdragen van de agrarische belangen in Den Haag. Het zuiden staat meer bekend om zowel de industrie als de landschappelijke kwaliteit en heeft dus meer belang bij investeringen in culturele en toeristische hotspots, bereikbaarheid, en het faciliteren van voldoende betaalbare woningen voor werknemers. Ook heeft elke stad en elk dorp dan weer haar eigen profiel en gerelateerde wensen. Het CDA Limburg staat voor oplossingen die recht doen aan de specifieke situatie en de gewenste schaal. Dit alles vraagt om maatwerk. Door het schrappen van onnodige regels kunnen mensen en ondernemers sneller in actie komen. Door meer op grote lijnen te besturen, kan de provincie de Limburgse gemeentes meer uitdagen om na te denken over de toekomst: waar zijn gemeentes goed in en waar willen ze over 10, 20 of 30 jaar staan? De Provincie moet hierbij een coördinerende en faciliterende rol spelen. Coördinerend door mensen met elkaar te verbinden die dezelfde doelen hebben. Faciliterend door samen met gemeentes te kijken wat kan en hoe dit doelmatig bereikt kan worden. De provincie moet zich om deze reden ook meer gaan richten op het daadwerkelijk maken van grote veranderingen, in plaats van het zich bemoeien met details.

Een betrouwbare provincie vergt ook een zichtbaar en actief provinciebestuur. De rol van de Provincie is in Limburg anders dan die van een Provincie in de Randstad. Een zichtbare en aanwezige rol van de Provincie wordt verwacht door medeoverheden, bedrijven en inwoners. Het provinciebestuur moet mensen met elkaar verbinden, ideeën verzamelen en zich actief laten zien in Den Haag, Brussel, Düsseldorf, Luik of waar ook ter wereld waar het nodig is in het belang van onze provincie en haar inwoners.

Een betrouwbare provincie vergt ook een solide financieel beleid. Het CDA Limburg verwacht van een overheid dat zij goed omgaat met ons belastinggeld. Ambitieuze beleid vraagt om een sterk ambtelijk apparaat dat zich blijft ontwikkelen, dat flexibel kan opereren en naar buiten gericht is. Daarnaast zoekt de Provincie actief het partnerschap met gemeenten en andere provincies op. Waar nodig moet de Provincie gemeenten ondersteunen in hun uitvoeringskracht. Een kleine impuls vanuit de Provincie kan als een hefboom werken, waardoor projecten sneller en beter van de grond komen. Het beleidskader Sturing in Samenwerking 3.0 is voor het CDA Limburg het uitgangspunt.

Bij een solide financieel beleid hoort ook betrouwbaar beleid ten aanzien van belastingen voor onze inwoners. Door de landelijke invoering van het Betalen naar Gebruik (ook wel bekend als rekeningrijden) in plaats van de huidige Motorrijtuigenbelasting, komt een belangrijke provinciale inkomstenbron onder druk te staan. Het CDA Limburg vindt dat de Provincie bij het Rijk moet aandringen op een inkomstenbron die zorgt voor stabiele inkomsten, die lage uitvoeringslasten heeft, die de belastingdruk voor inwoners niet verhoogd en die niet nadeliger uitpakt voor inwoners van landelijke Provincies dan voor inwoners van de Randstad.

Ook maakt het CDA Limburg zich zorgen over de almaar stijgende Waterschapsbelasting voor Limburgers ten gevolge van een uitdijend takenpakket een groeiend personeelsbestand. Wij willen dat de Provincie deze ontwikkeling kritisch blijft volgen en waar nodig hierover het gesprek aangaat vanuit de rol als toezichthouder..

De provincie heeft tenslotte een belangrijke rol als toezichthouder voor de Limburgse gemeenten. Daarbij vindt het CDA Limburg dat de provincie haar rol als toezichthouder getrouw moet invullen, maar met oog voor de grote onzekerheden ten aanzien van financiering van gemeenten. Het CDA Limburg wil dat de provincie als sparringspartner voor gemeenten toezicht houdt op de meerjarige financiële gezondheid van gemeenten, maar flexibel meedenkt over de korte termijn onzekerheden waarmee gemeenten geconfronteerd worden.

Hoe wij dat willen doen

Om bovenstaande te realiseren heeft het CDA Limburg een aantal concrete actiepunten:

1. Als CDA Limburg gaan we zelf nadrukkelijker waardengedreven politiek voeren.
2. Als CDA Limburg willen we dat de Provincie een plan maakt hoe meer transparantie omtrent besluitvorming kan worden geboden.
3. Alvorens er nieuw provinciaal beleid wordt gemaakt, moet hierop een uitvoeringstoets plaatsvinden.
4. Als CDA Limburg vragen we een nieuw college om een duidelijk standpunt in te nemen over de eigen rol opvatting op de diverse beleidsterreinen zodat Limburgers weten wat zij mogen verwachten.
5. Als CDA Limburg willen we dat de politiek minder met elkaar vergadert en meer met de maatschappij buiten in gesprek is. Dat gaan we zelf doen en dat vragen we ook van een nieuw college.
6. We willen dat er minder provinciale regels komen. Het CDA wil zich hiervoor sterk maken en zet in op 10 procent minder regels over 4 jaar.
7. De Provincie moet een degelijk financieel en treasury-beleid voeren conform het beleidskader Sturing in Samenwerking 3.0.

8. De Provincie moet zich bij het Rijk hard maken voor een alternatief voor de Motorrijtuigenbelasting dat zorgt voor stabiele inkomsten, lage uitvoeringslasten heeft, de belastingdruk voor inwoners niet verhoogd en niet nadeliger uitpakt voor inwoners van landelijke Provincies dan voor inwoners van de Randstad
9. De Provincie moet de totale lokale lastendruk voor Limburgers (gemeentelijke, provinciale en waterschapsbelastingen) kritisch blijven monitoren en waar nodig hierover het gesprek aangaan.

SLOTWOORD: APPÈL AAN ALLE LIMBURGERS

In dit verkiezingsprogramma hebben wij als CDA Limburg uiteengezet waar wat ons betreft de grote maatschappelijke opgaven voor de Provincie liggen. Met dit programma in de hand hopen wij dat de Provincie de goede afslagen kan kiezen op de diverse kruispunten waarop zij momenteel staat. Dat zij stopt met de bemoeienis met zaken die de samenleving prima zelf kan, maar in plaats daarvan weer antwoord gaat geven op de grote vragen van de samenleving. Wij staan pal voor publieke gerechtigheid en rentmeesterschap, en daarmee voor de bestaanszekerheid van deze en toekomstige generaties. Opgebouwd van onderop, vanuit de mensen. En wij komen in beweging als wij geraakt worden door het lot van een ander.

Als CDA Limburg zijn wij in ieder geval geraakt door wat wij zien en voelen. Wij komen daarom in beweging en doen een stap naar voren. Niet omdat wij alle antwoorden hebben. Of omdat wij alles beter weten dan degenen die ons voorgingen. Maar omdat wij voor onze toekomst, voor Limburg, willen knokken. Wij willen, samen met alle Limburgers, weer staan voor een betrouwbare overheid die zich focust op de grote opgaves van onze tijd. Hoe wij samen leven. Hoe wij het vertrouwen in elkaar en in de politiek herstellen. En hoe wij zorgen dat jong en oud weer perspectief hebben: een dak boven je hoofd, goede zorg en de mogelijkheid om met fatsoenlijk werk in je eigen levensonderhoud te kunnen voorzien.

Dat is zoals onze lijsttrekker in zijn voorwoord al schetst waarschijnlijk niet de meest radicale of schokkende verkiezingsbelofte die een partij ooit gedaan heeft. Maar het is wel een simpele belofte met engagement waar Limburg behoefte aan heeft en een belofte die in de kern van onze partij zit. Laten wij daarom de komende tijd samen in beweging komen. Wij doen een appèl op alle Limburgers. Om samen met ons dit verhaal groot te maken. De doelen die erin staan te verwezenlijken. En zo Limburg iedere dag weer een stukje mooier te maken dan de dag ervoor.